

Proper site selection of urban hospital using combined techniques of MCDM and Spatial analysis of GIS (Case study: region 7 in Tehran city)

Seyed Alavi Ali¹, Ahmadabadi Ali², Molaei Qelichi Mohammad³, Pato Vali⁴, Borhani Kazem⁵

Submitted: 2011.7.22

Accepted: 2012.11.4

Abstract

Background: In Iran, the rapid growth of urbanization is in a way that it fits into the appropriate location for urban spaces are not switching. The main consequence of this is failure of service delivery and service system to citizens. One of the most important public services that hospitals provide most of the citizens' health. The purpose of this study, "Optimal locating of hospitals in region 7 in Tehran city".

Material and methods: This research is descriptive - analytical study has been done. For collecting information and data is used field studies and According to information obtained, To review the study area in terms of access to communication road, green space, away from industrial centers, military, and the fault, as well as for weighting the criteria, is used the AHP model. Then, using a decision model of TOPSIS in GIS software, valuation of criteria has been studied and appropriate maps is prepared, finally map that represents the best location for the construction of hospitals in this area is extracted.

Results: with combination and overlaying of data layers, the final map was obtained and determined that the northeastern section (Cross Resalat Street and cabli), central (martyr Motahari streets and Miremad) and southeast (Bakhshi fard and part of Damavand street) in district 7 are have priority and more points to construct hospitals.

Conclusion: System of Multi Criteria Decision Making (MCDM) with GIS can be used as effective tool in site selection of hospitals. Being located of hospitals, near to green spaces and communication road and its distance from the industrial and military areas as well as the fault, capability of this model in this study is prove.

Keywords: site selection, hospital, MCDM, GIS, region 7 in Tehran city

---

1 . Assistant professor of Geography & Urban Planning, department of Human Sciences, University of Tarbiat modares, (*Corresponding Author) Email: A.alavi@modares.ac.ir. Tel: 09122808741.

2 . Assistant professor of Geography, department of Geography, University of Kharazmi.

3 . Msc Researcher in Geography & Urban Planning, Young Researchers and Elite Club, Tehran markaz Branch, Islamic Azad University

4 . MSc student in Geography & Urban Planning, department of Human Sciences, University of Zanjan

5 . MSc student in Geography & Urban Planning, department of Human Sciences, University of Tarbiat modares

مکان‌گزینی مناسب بیمارستان‌های شهری با استفاده از تکنیک‌های تلفیقی مدل تحلیلی تصمیم‌گیری چند معیاره و تحلیل‌های فضایی سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی: منطقه ۷ شهر تهران)

سید علی علوی^{۱*}، علی احمدآبادی^۲، محمد مولائی قلیچی^۳، ولی پاتو^۴، کاظم برهانی^۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۵/۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۸/۱۴

چکیده:

زمینه و هدف: در ایران رشد شتابان شهرنشینی به گونه‌ای بوده است که متناسب با آن تجهیزات فضاهای شهری به صورت مناسب مکان‌گزینی نشده‌اند. عمده‌ترین پیامد این کار به هم ریختگی نظام توزیع خدمات و نارسایی سیستم خدمات رسانی به شهروندان است. یکی از مهم‌ترین مراکز خدمات عمومی بیمارستان‌ها هستند که نقش بسیاری در تأمین سلامت شهروندان دارد. هدف از این پژوهش "مکان‌گزینی بهینه بیمارستان‌ها در منطقه ۷ تهران" می‌باشد.

مواد و روش‌ها: این تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از مطالعات میدانی استفاده شده و با توجه به اطلاعات به دست آمده، به بررسی محدوده مورد مطالعه از لحاظ نزدیکی به راه ارتباطی، فضای سبز، فاصله از مراکز صنعتی، نظامی و گسل موجود در منطقه پرداخته شده، همچنین برای وزن دهی به معیارها، از مدل AHP استفاده شده است. سپس با استفاده از مدل تصمیم‌گیری TOPSIS در محیط نرم‌افزار Arc Gis به ارزش‌گذاری معیارها در محدوده مورد مطالعه و تهیه نقشه‌های متناسب پرداخته شده و در نهایت نقشه نهایی که نشان‌دهنده بهترین مکان جهت احداث بیمارستان‌ها در این محدوده است، استخراج می‌شود.

نتایج: با تلفیق و روی هم قرارگیری لایه‌های اطلاعاتی، نقشه نهایی بدست آمد و مشخص گردید که قسمت شمالی شرقی (تقاطع خیابان‌های رسالت و کابلی)، مرکزی (خیابان‌های شهید مطهری و میرعماد) و جنوب‌شرقی (خیابان بخشی فرد و بخشی از خیابان دماوند) در منطقه ۷ اولویت و امتیاز بیشتری به منظور احداث بیمارستان‌ها را دارا می‌باشند.

نتیجه‌گیری: سیستم تصمیم‌گیری چند معیاره (MCDM) به همراه GIS می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در مکانیابی محل بیمارستان‌ها مورد استفاده قرار بگیرد. قرار گرفتن بیمارستان‌ها در جوار راه‌های ارتباطی و نزدیکی به فضاهای سبز شهری و فاصله مناسب آن از کاربری‌های صنعتی، نظامی و مناطق دارای گسل به خوبی قابلیت مدل مورد نظر این پژوهش را به اثبات می‌رساند.

کلمات کلیدی: مکان‌گزینی، بیمارستان، تصمیم‌گیری چند معیاره، GIS، منطقه ۷ تهران

۱. استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، (*نویسنده مسئول)، تلفن همراه: ۰۹۱۲۲۸۰۸۷۴۱ A.alavi@modares.ac.ir

۲. استادیار دانشکده جغرافیا دانشگاه خوارزمی تهران

۳. پژوهشگر کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه زنجان

۵. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه:

در دوپست سال گذشته جهان با یک انقلاب شهری مواجه شده است. در سال ۱۸۰۰ میلادی شهرها جزیره کوچکی در پهنه آقیانوس وسیع روستاها بوده‌اند به این معنا که بیش‌تر جمعیت جهان در روستاها به سر می‌برده‌اند و از هر صد نفر فقط سه نفر در شهرها زندگی می‌کردند. حال آنکه در سال ۲۰۰۹ میلادی تقریباً بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند (۱). پیش بینی شده است که در سال ۲۰۲۵ بیش از ۵ میلیارد نفر در نواحی شهری جهان زندگی خواهند کرد که ۸۰ درصد این افراد در شهرهای کشورهای کمتر توسعه یافته ساکن خواهند شد و این امر نوعی چالش را برای برنامه ریزان و مدیران شهری در پی خواهد داشت (۲). شهر نیز به عنوان یک پدیده در حال تغییر با چنان سرعتی دست خوش دگرگونی و تحول است که دیگر برنامه ریزی و طرح ریزی رایج و معمول نمی‌تواند پاسخگوی این تغییرات باشد. چنین پدیده‌ای در کشور ما در ابعاد مختلف خود شروع به تجلی کرده و مسائل و مشکلاتی را به وجود آورد. شهرنشینی و افزایش جمعیت شهری و عوارض مختلف آن در حال حاضر یکی از دشواری‌ها و مشکلاتی است که در سطح ملی و منطقه‌ای اذهان عمومی و مسئولین کشور را به خود مشغول داشته است. در حقیقت یکی از مسائل مهم جامعه‌های معاصر مسائل شهری است. مشکلاتی که هم اکنون در میهن ما نیز جلب توجه می‌کند و روز به روز ریشه دارتر می‌گردند (۳). یکی از چالش‌های اصلی در برنامه ریزی شهری ایجاد توازن در عدالت فضایی در تسهیلات یا تدارکات خدماتی با اثرات اقتصادی آن می‌باشد. بیش‌تر شهروندان سطح بالایی از دسترسی به مدرسه‌ها، کتابخانه‌ها، ادارات و غیره را ترجیح می‌دهند. استقرار و پراکنش نامناسب فعالیت‌های خدماتی و صنعتی یکی از مشکلات موجود در شهرهای کوچک و بزرگ کشور ما می‌باشد. به نحوی که پراکنش نامناسب خدمات شهری موجب کاهش کیفیت مطلوب خدمات رسانی در شهر شده و لزوم توجه به ساماندهی پراکنش فعالیت‌های خدمات شهری را موجب شده است. بنابراین انتخاب یک موقعیت مکانی از بین موقعیت‌های موجود نیازمند شناخت و ارزیابی دقیق مناطق با استفاده از مدل‌ها و ابزارهای مناسب است.

خدمات درمانی برای همه گروه‌های درآمدی یک کالای ضروری می‌باشد، در این میان یکی از چالش‌های اصلی در برنامه ریزی شهری ایجاد توازن در عدالت فضایی در تسهیلات یا تدارکات خدماتی با اثرات اقتصادی آن می‌باشد. طبق گزارش‌های توسعه انسانی سازمان ملل متحد غالباً سهم هزینه‌های درمانی و بهداشتی در تولید ناخالص کشورهای توسعه یافته بیش‌تر از کشورهای در حال توسعه است. این نکته نشانگر

ارتباط مستقیم سلامت نیروهای انسانی با سطح توسعه اقتصادی است (۴). حدود ۲۴۰۰۰ مورد تقاضا برای دریافت خدمات درمانی به دنبال شکایات جسمانی و روانی در یک روز در شهر تهران وجود دارد. هر صد نفر در سال در شهر تهران ۱۲۲ مورد تقاضا برای دریافت خدمات درمانی داشته‌اند که ۱۰۲ مورد جهت دریافت خدمات مراجعه کرده‌اند که از نظر آماری تفاوت معنا داری در فراوانی تقاضا در گروه‌های مختلف سنی و جنسی وجود دارد تفاوت فراوانی تقاضا میزان مراجعه و میزان دسترسی در مناطق مختلف شهر تهران نیز از نظر آماری معنی دار بوده است. بیش‌ترین فراوانی برای دریافت خدمات در قسمت مرکز و شمال تهران وجود دارد و بیش‌ترین میزان دسترسی برای خدمات در شمال و جنوب تهران وجود دارد (۵). با توجه به این حجم تقاضا برای خدمات درمانی و فراوانی بیش‌تر آن در قسمت‌های مرکزی شهر تهران و نقشی که این شهر در سطح ملی دارد ساماندهی پراکنش فضا-مکانی بیمارستان‌ها در این منطقه دارای اهمیت می‌باشد. این در حالی است که از نظر توزیع فضایی بهینه و مکان‌گزینی عادلانه برای کاربری‌های خدمات عمومی مخصوصاً خدمات بهداشتی و درمانی که دسترسی سریع و به موقع و راحت به آن‌ها دارای اهمیت است فضای مناسبی در نظر گرفته نشده است (۶). اگرچه ارائه خدمات بهداشتی و درمانی در شهرها سابقه‌ای طولانی دارد ولیکن در زمینه مکانیابی مراکز خدمات درمانی و بهداشتی پیشینه‌ی دراز مدتی وجود ندارد و سابقه این گونه مطالعات به دهه ۱۹۷۰ میلادی برمی‌گردد. ایده مکانیابی مراکز بیمارستانی را شخصی به نام لسل می‌هیو در کالج بیرک برک لندن به انجام رساند. پایان نامه کارشناسی ارشد امانوئل ام. آموروسو (۷) در دانشکده جغرافیای دانشگاه ایالتی نیویورک با عنوان کاربرد GIS در پیاده‌سازی روش‌های جغرافیایی برای مکانیابی بیمارستان از جمله مطالعات انجام گرفته در این زمینه است. همچنین می‌توان به، مکانیابی بیمارستان‌ها با استفاده از GIS fuzzy (۸)، توزیع فضایی مراکز خدمات درمانی در مناطق شهری تهران (۹)، و بررسی عملکرد فضایی و ساماندهی نحوه توزیع مراکز خدمات درمانی (۱۰)، اشاره کرد. از دیگر مطالعات انجام گرفته در این زمینه می‌توان به مقاله محمد سعدی مسگری و همکاران (۱۳۹۰) با موضوع مکانیابی بیمارستان‌ها با استفاده از Gis Fuzzy و مقاله صبا نادرزاده (۱۳۸۷) با موضوع بررسی منطق فازی و کلاسیک در تعیین مناسب‌ترین مکان بیمارستان اشاره کرد. رسول امجدی (۱۳۸۶) نیز در مقاله‌ای با موضوع به کارگیری سیستم اطلاعات جغرافیایی در مکانیابی بهینه برای ایجاد بیمارستان نیز به این موضوع پرداخته است.

- مشخص نمودن راه حل ایده آل مثبت (A^+) و ایده آل منفی (A^-): در این مرحله، بزرگ‌ترین مقدار هر شاخص به عنوان ایده آل مثبت (A^+) و کم‌ترین مقدار هر شاخص به عنوان ایده آل منفی (A^-) تعیین می‌گردد.

= گزینه ایده آل مثبت

$$A^+ \{(\max v_{ij} | j \in J, (\min v_{ij} | j \in J') | i=1,2,\dots,m)\} \\ = \{V_1^+, V_2^+, \dots, V_j^+, \dots, V_n^+\}$$

= گزینه ایده آل منفی

$$A^- \{(\min v_{ij} | j \in J, (\max v_{ij} | j \in J') | i=1,2,\dots,m)\} \\ = \{V_1^-, V_2^-, \dots, V_j^-, \dots, V_n^-\}$$

- محاسبه اندازه جدایی: این مرحله به کمک مرحله پنجم فاصله هر یک از گزینه‌ها از جواب‌های ایده آل مثبت و منفی مربوط به هر شاخص مسأله، محاسبه می‌گردد. i ام از ایده آل مثبت با فرمول زیر بدست می‌آید:

$$D_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}, \quad i = 1, \dots, m$$

i ام از ایده آل منفی با فرمول زیر بدست می‌آید:

$$D_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}, \quad i = 1, \dots, m$$

- محاسبه نزدیکی نسبی A_i به راه حل ایده آل؛ که به صورت زیر محاسبه میشود:

$$\bar{C}_i = \frac{D_i^-}{D_i^+ + D_i^-}$$

ملاحظه می‌شود که اگر $A_i = A^+$ آنگاه $C_i^+ = 1$ و اگر $A_i = A^-$ آنگاه $C_i^+ = 0$.

- پس هر چقدر فاصله گزینه A_i از راه حل ایده آل A^+ نزدیک‌تر باشد C_i^+ به واحد نزدیک‌تر خواهد بود.
- رتبه بندی گزینه‌ها بر اساس ترتیب نزولی C_i^+ می‌توان گزینه‌های موجود را رتبه بندی نمود.

حال در جهت تسهیل دسترسی شهروندان به خدمات درمانی، و همچنین ارائه خدمات درمانی به موقع در مواقع اضطراری، این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این سوال است که، مکان‌های مناسب برای احداث مراکز خدمات درمانی در منطقه ۷ تهران کدام مناطق هستند.

مواد و روش‌ها:

روش مطالعه در این تحقیق توصیفی-تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده و با توجه به اطلاعات به دست آمده، به بررسی محدوده مورد مطالعه از لحاظ دسترسی به معابر اصلی، نزدیکی به فضای سبز، دوری از مراکز صنعتی، دوری از مناطق نظامی و فاصله از خطوط گسل پرداخته شده، همچنین برای وزن دهی به معیارها، از مدل AHP در محیط نرم افزار Expert choice استفاده شده است. سپس با استفاده از مدل تصمیم‌گیری TOPSIS در محیط نرم افزار Arc Gis به ارزش‌گذاری معیارها در محدوده مورد مطالعه و تهیه نقشه‌های متناسب با معیارها پرداخته و در نهایت نقشه ترکیبی از معیارها که نشان دهنده بهترین مکان جهت احداث بیمارستان در این محدوده است استخراج می‌شود.

روش TOPSIS^۱:

تاپسیس به عنوان یک روش تصمیم‌گیری چندشاخصه، روشی ساده ولی کارآمد در اولویت بندی محسوب می‌گردد. این روش در سال ۱۹۹۲ توسط چن و هوانگ با ارجاع به کتاب هوانگ و یون در سال ۱۹۸۱ مطرح شده است (۱۱). به طور اجمالی ماتریس $n \times m$ تصمیم‌گیری که دارای m گزینه و n معیار می‌باشد مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. تکنیک تاپسیس دارای شش مرحله به شرح زیر می‌باشد:

- تبدیل ماتریس تصمیم‌گیری موجود به ماتریس «فاقد مقیاس» با استفاده از فرمول:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}}$$

در این فرمول x_{ij} عناصر ماتریس تصمیم‌گیری بوده و r_{ij} ماتریس بی‌مقیاس شده می‌باشد.

- ایجاد ماتریس «بی‌مقیاس وزنی»: برای این کار ماتریس ایجاد شده در مرحله ی پیشین در وزن هر کدام از معیارها (بردار W) ضرب می‌شود تا ماتریس فاقد مقیاس موزون به دست آید.

1 - Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution

روش وزن دهی تحلیل سلسله مراتبی AHP:

فرایند تحلیل سلسله مراتبی یکی از جامع‌ترین سیستم‌های طراحی شده برای تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه است و بنا به تعریف عبارتست از: یک روش تصمیم‌گیری که توسط آن می‌توان تصمیماتی که وابسته به معیارهای مختلف است را اتخاذ نمود. این رویکرد امکان فرموله کردن مسأله را به صورت سلسله مراتبی فراهم می‌کند و همچنین امکان در نظر گرفتن معیارهای مختلف کمی و کیفی را در مسأله دارد (۱۱). فرآیند تحلیل سلسله مراتبی متکی بر قضاوت‌هاست، در نتیجه نسبی است زیرا قضاوت‌ها می‌تواند از یک شخص به شخص دیگر متفاوت باشد (۱۲). علاوه بر این استفاده از آن مستلزم ریاضیات دست و پاگیر

نیست، بنابراین درک آن آسان است و می‌تواند به طور مؤثر هر دو داده کمی و کیفی را کنترل کند (۱۳).
گام اول در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، ایجاد یک ساختار سلسله مراتبی از موضوع مورد بررسی می‌باشد که در آن اهداف، معیارها، گزینه‌ها و ارتباط بین آن‌ها نشان داده می‌شود. چهار گام بعدی در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی محاسبه ضریب اهمیت معیارها و زیر معیارها، محاسبه ضریب اهمیت گزینه‌ها، محاسبه امتیاز نهایی گزینه‌ها و بررسی سازگاری منطقی قضاوت‌ها را شامل می‌شود (۱۴). که البته در این تحقیق تنها از وزن دهی معیارها در محیط نرم افزار Expert choice استفاده می‌شود. مبنای وزن دهی به معیارها در روش AHP در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱- مبنای وزن دهی به معیارها در روش AHP، (۱۵)

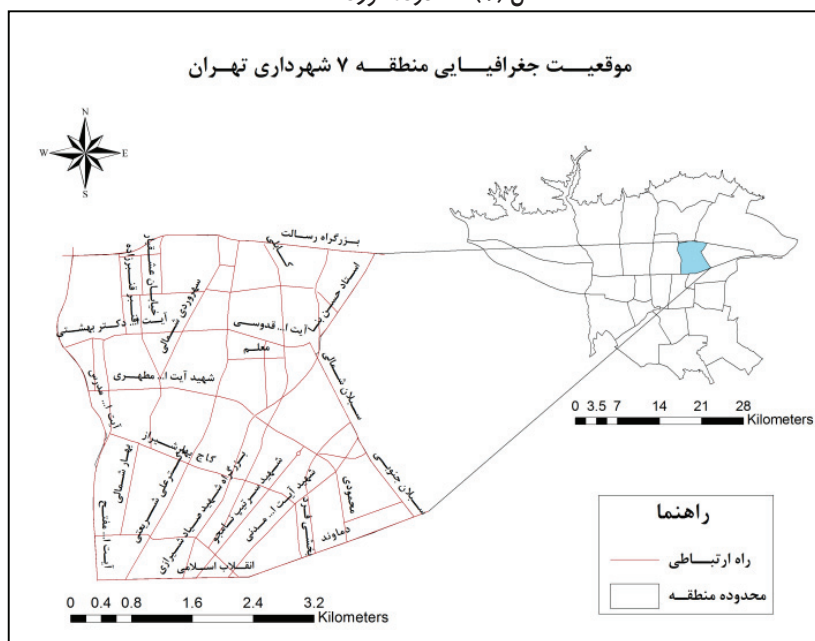
امتیاز	۱	۳	۵	۷	۹	۲ و ۴ و ۶ و ۸
تعریف	اهمیت مساوی	اهمیت اندکی بیش‌تر	اهمیت بیش‌تر	اهمیت خیلی بیش‌تر	اهمیت مطلق	حالت میانه

محدوده مورد مطالعه:

منطقه ۷ با وسعتی معادل ۱۵۳۶/۸ هکتار، دارای ۳۱۰۱۸۴ نفر جمعیت می‌باشد (۱۶)، این منطقه دارای ۵ ناحیه و ۱۶ محله می‌باشد. محلات گرگان، نظام آباد، عباس آباد، عشرت آباد و اندیشه از محلات مشهور این منطقه هستند. منطقه هفت شهرداری تهران از شمال همجوار مناطق ۳ و ۴ از شرق با منطقه

۸ و از غرب با منطقه شش و از جنوب با مناطق ۱۲ و ۱۳ شهرداری تهران همسایه است. مرز شمالی این منطقه بزرگراه رسالت، مرز شرقی خیابان سبلان، مرز جنوبی خیابان‌های انقلاب و دماوند و مرز غربی آن بزرگراه مدرس و خیابان شهید دکتر مفتاح می‌باشد (۱۷) (شکل شماره ۱).

شکل (۱): محدوده مورد مطالعه

مأخذ: ترسیم نگارندگان

یافته‌ها

روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره می‌باشد. معیارهای تأثیر گذار در مکان‌گزینی بیمارستان‌ها در جدول شماره ۲ تشریح شده است:

به منظور تعیین مکان بهینه جهت احداث بیمارستان از مدل TOPSIS استفاده شده است. مدل TOPSIS یکی از

جدول شماره ۲: معیارهای تأثیر گذار در ساماندهی فضایی مراکز بهداشتی درمانی

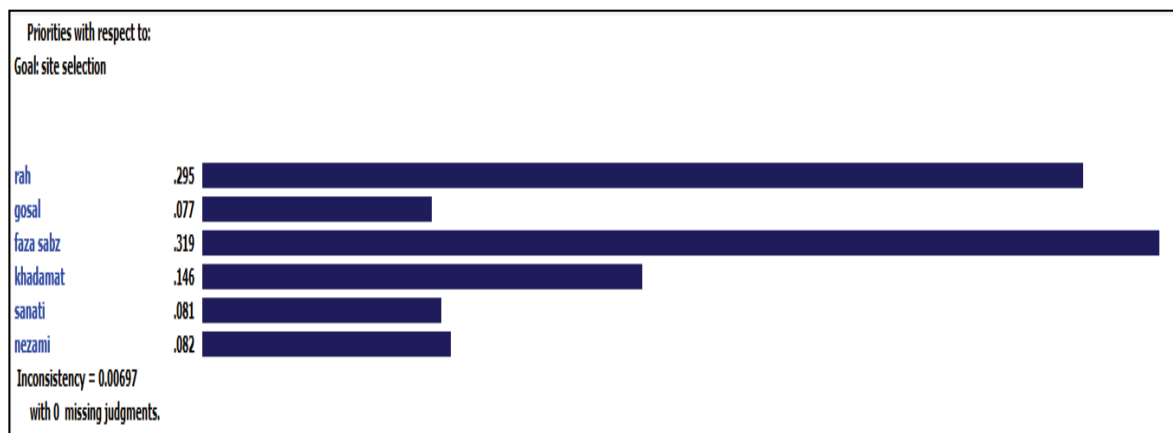
معیار	ردیف
دسترسی به معابر اصلی	۱
نزدیکی به فضای سبز	۲
دوری از خطوط گسل	۳
دوری از مناطق نظامی	۴
نزدیکی به خدمات اجتماعی	۵
دوری از مراکز صنعتی	۶

(مأخذ: نگارندگان)

شکل ۲ و جدول شماره ۳ آورده شده است. ضریب سازگاری مقایسه معیارها نیز ۰/۰۲ است که از حد قابل قبول ۰/۱ در AHP کمتر بوده و مناسب می‌باشد.

با محاسبه اوزان معیارها، به راحتی می‌توان از مدل تاپسیس استفاده کرد. در این تحقیق برای وزن دهی از روش AHP استفاده شد و نتایج حاصل از وزن معیارها در

شکل (۲): وزن دهی معیارها با استفاده از AHP

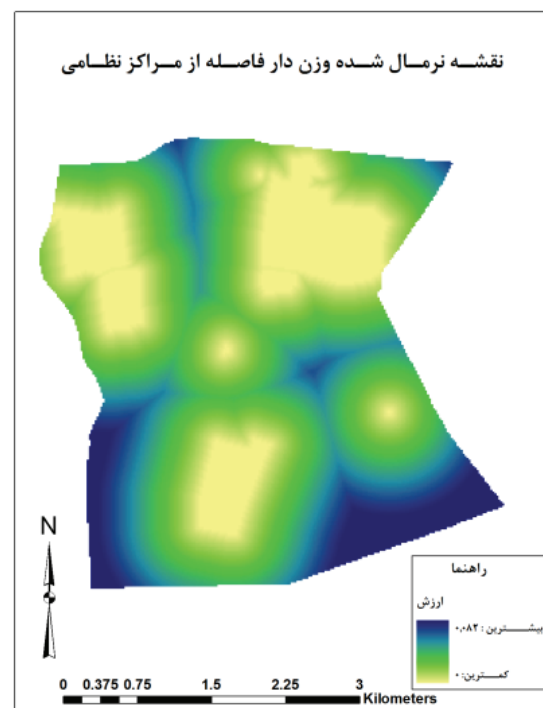
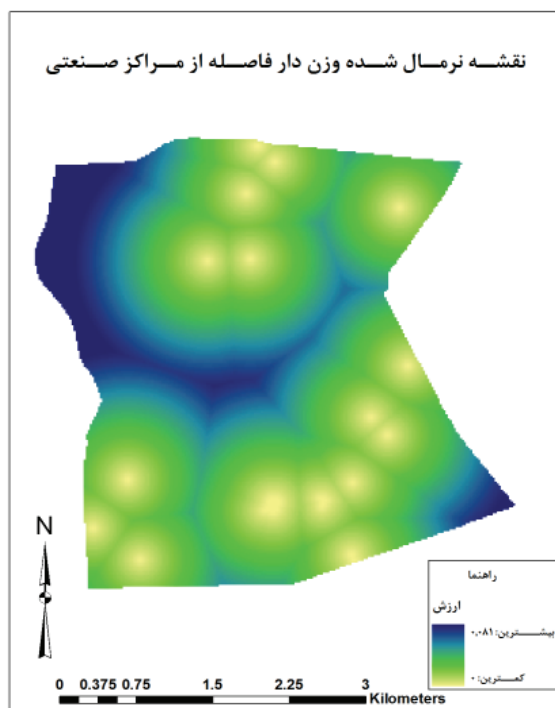
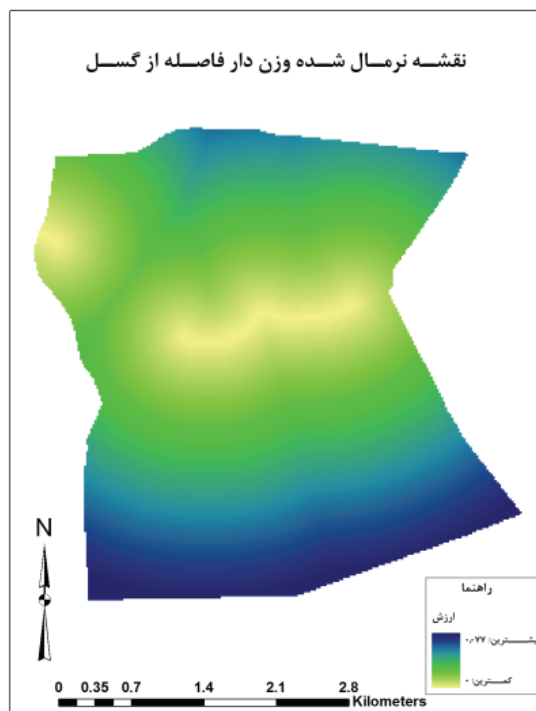
جدول شماره ۳: وزن معیارهای بدست آمده در Expert choice

معیار	دسترسی به راه ارتباطی	فاصله از گسل	نزدیکی به فضای سبز	نزدیکی به خدمات اجتماعی	نزدیکی به مراکز صنعتی	فاصله از مراکز نظامی	وزن
	۰/۲۹۵	۰/۰۷۷	۰/۳۱۹	۰/۱۴۶	۰/۰۸۱	۰/۰۸۲	

پیاده کردن مدل تاپسیس در GIS: ابتدا لایه‌های اطلاعاتی معیارها وارد محیط GIS شد. سپس معیارها نرمال سازی یا بی مقیاس شدند. نرمال سازی یعنی حذف واحدهای اندازه‌گیری توابع معیارها به گونه‌ای که تمام معیارها بدون بُعد باشند. توسط «نرمال سازی ساده» ارزش نرمالیزه تعیین می‌شود یعنی تقسیم ارزش تابع معیار به ارزش ماکزیمم آن. بعد از بی مقیاس کردن لایه‌ها، وزن بدست آمده از مدل AHP در نرم افزار Expert choice در لایه بی مقیاس شده از طریق دستور Raster calculator ضرب شده و لایه وزن دار برای هر کدام از معیارها بدست آمد (شکل شماره ۳).

تقسیم ارزش تابع معیار به ارزش ماکزیمم آن. بعد از بی مقیاس کردن لایه‌ها، وزن بدست آمده از مدل AHP در نرم افزار Expert choice در لایه بی مقیاس شده از طریق دستور Raster calculator ضرب شده و لایه وزن دار برای هر کدام از معیارها بدست آمد (شکل شماره ۳).

شکل (۳): نقشه های بی مقیاس وزنی

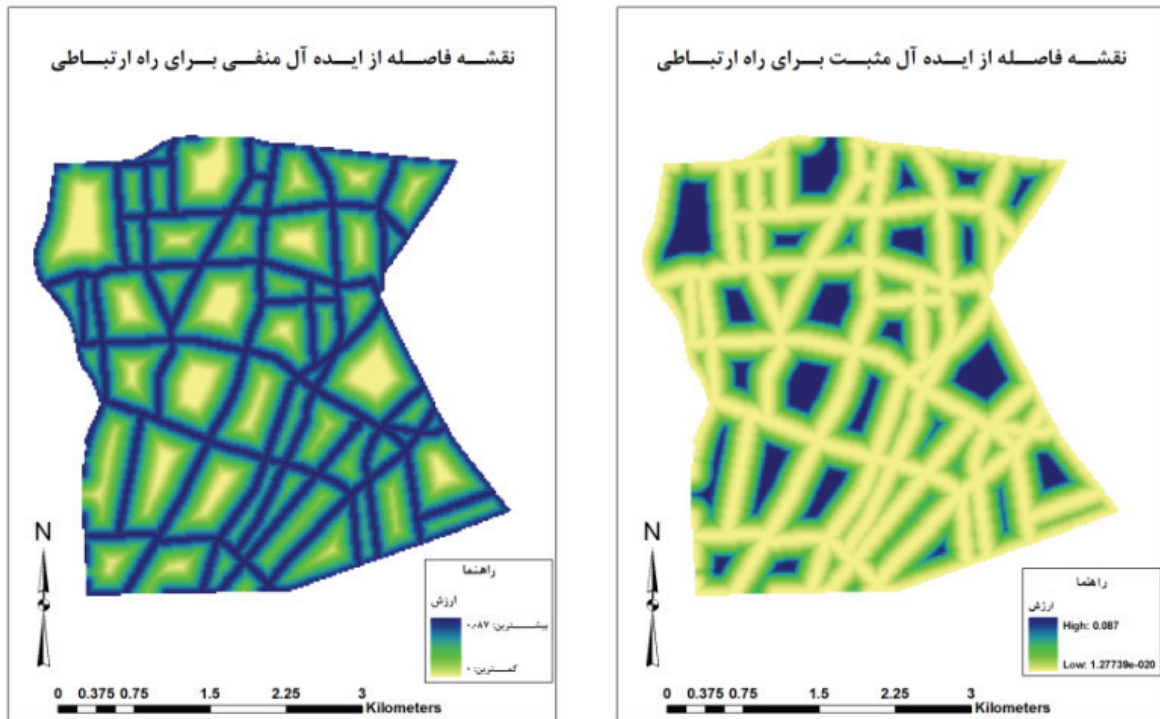
منفی کوچک ترین پیکسل های می باشد و بدترین مقادیر برای معیارهای مثبت کوچک ترین پیکسل ها و برای معیارهای منفی بزرگ ترین پیکسل هاست.

در مرحله ی بعد میزان فاصله پیکسل ها از ایده آل های مثبت و منفی محاسبه می شود. به طور نمونه در شکل شماره ۴ این نقشه ها نشان داده شده اند.

پیکسل هایی که با طیف تیره مشاهده می شوند نزدیک ترین فاصله به ایده آل مثبت و بالعکس هر چه به سمت طیف روشن نزدیک می شویم نشان دهنده ایده آل منفی است.

در مرحله بعد مجموع نقاط ایده آل مثبت و ایده آل منفی در هر یک از معیارها مشخص می گردد. بهترین مقادیر برای شاخص های مثبت بزرگ ترین پیکسل ها و برای معیارهای

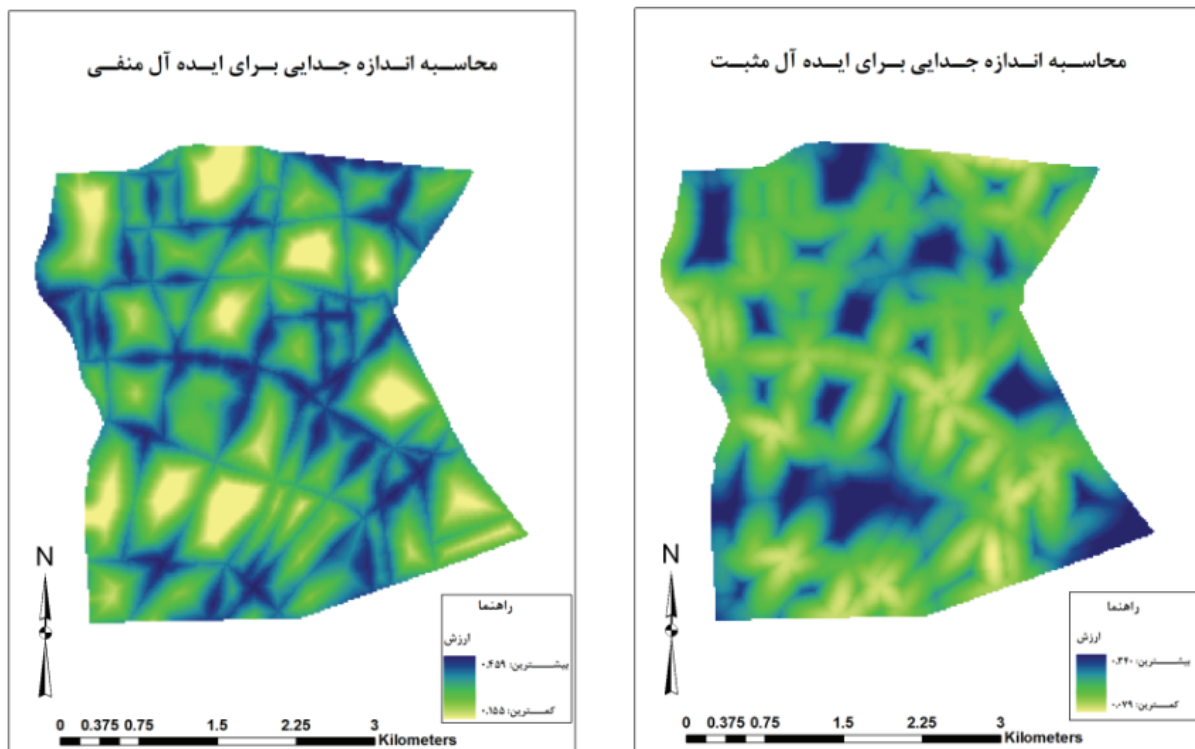
شکل (۴): فاصله از حد ایده آل

این عمل برای ایده آل منفی نیز تکرار می‌گردد. نقشه‌های بدست آمده شامل s_i^+ و s_i^- خواهند بود که در شکل شماره ۵ نشان داده شده‌اند.

پس از یافتن فاصله از ایده آل مثبت، تک تک معیارها با یکدیگر جمع می‌شوند و جذر آن‌ها طبق فرمول از طریق دستور Raster calculator گرفته می‌شود (محاسبه اندازه جدایی).

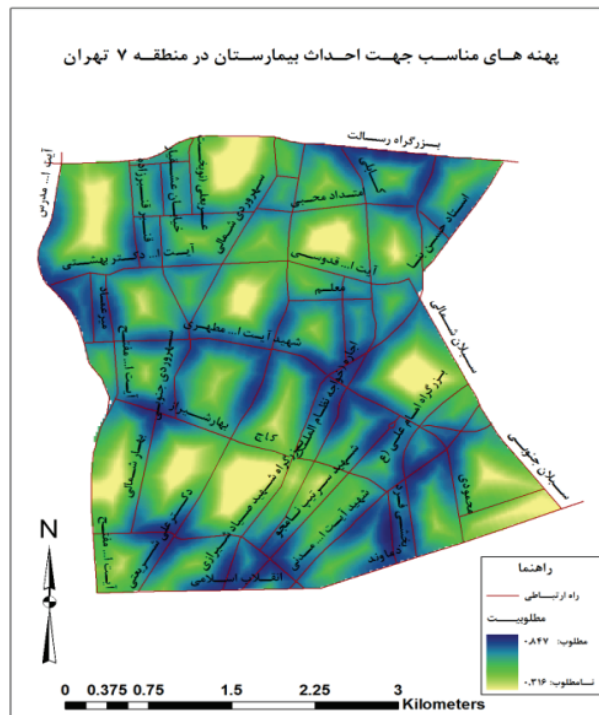
شکل (۵): اندازه جدایی

بیکسلسهایی که با طیف تیره مشاهده می شوند بیشترین اولویت برای احداث بیمارستان را دارا می باشند. هر چه به سمت طیف روشن نزدیک می شویم از اهمیت و اولویت احداث بیمارستانها کاسته می شود.

در مرحله آخر نقشه های بدست آمده از مرحله قبل طبق فرمول $(C_j = S_j / (S_j + S_{j-1}))$ باهم ترکیب شده و محدوده های مناسب پیشنهادی برای احداث بیمارستان در منطقه ۷ تهران استخراج می گردد (شکل شماره ۶).

شکل (۶): نقشه نهایی برای مکان گزینی بیمارستانها

بحث و نتیجه گیری:

طور هم زمان هم ایده آل های مثبت و هم ایده آل های منفی را در نظر گرفته تصمیمی مناسب به نظر رسیده است. در مکان گزینی نیاز به تلفیق داده های معیارهای مورد نظر از لحاظ بهینه بودن مکان مدنظر می باشد که استفاده از روش های تحلیل های چند معیاره که این مهم را به ثمر می رساند الزامی به نظر رسیده است. لذا با توجه به اینکه مسئله مورد بررسی یک چالش مکانی بوده، استفاده از توانمندی های سامانه سیستم اطلاعات جغرافیایی جهت نمایش معیارهای مکانی تأثیر گذار و فرموله کردن این معیارها تصمیمی مناسب به نظر می رسد. تعیین مکان بهینه، کارایی بیمارستانها را به حداکثر می رساند و خدمات بهتری را برای استفاده کنندگان ارایه می نماید. بنابراین، توجه به این نکته که بیمارستانها باید به نحو شایسته ای در سطح شهر مکان گزینی گردند، ضروری به نظر می رسد. با توجه به این مسأله یکی از مهم ترین عوامل موثر در احداث بیمارستانها موقعیت مکانی است. در این پژوهش، به ارایه الگوی بهینه مکانی بیمارستانها در منطقه ۷ تهران با استفاده از مدل های

GIS نقش مهمی در توسعه مدل های مکانیابی و کاربردی ایفا می کند (۱۸). سامانه های اطلاعات جغرافیایی به عنوان سیستم پشتیبان تصمیم گیری، تنها پشتیبانی لازم را در مرحله شناخت فراهم می آورد (۱۹). به طور کلی سیستم اطلاعات جغرافیایی به جغرافی دانان و برنامه ریزان امکان می دهد با گردآوری و تحلیل اطلاعات برای سالم سازی محیط زیست و جامعه شهری همراه با آینده نگری منطقی در مسائل شهری در مطلوبیت بخشیدن به محیط شهری، سهم عمده ای را برعهده گیرند که یکی از این راهبردها مکان گزینی های بهینه است (۲۰). برای دستیابی به هدفی خاص بیش تر لازم است که تصمیم گیرنده، چندین معیار را به صورت توأم ارزیابی کرده و گزینه های مختلف را بر طبق معیارها بسنجد. چنین فرایندی، تصمیم گیری چندمعیاره (MCDM) نامیده می شود (۲۱).

یافته های این تحقیق حاکی از آن است که با توجه به اینکه معیارهای متعددی در مکان گزینی مراکز بیمارستانی تأثیر گذار بوده است و این معیارها در نحوه ی اثرگذاری فضایی متفاوت بوده، استفاده از مدل تحلیلی تاپسیس که به

بیمارستان‌ها را دارا می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد سیستم تصمیم‌گیری چند معیاره (MCDM) به همراه GIS می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در مکانیابی محل بیمارستان‌ها مورد استفاده قرار بگیرد. قرار گرفتن بیمارستان‌ها در جوار راه‌های ارتباطی و نزدیکی به فضاهای سبز شهری و فاصله مناسب آن از کاربری‌های صنعتی، نظامی و مناطق دارای گسل به خوبی قابلیت مدل مورد نظر این پژوهش را به اثبات می‌رساند.

تصمیم‌گیری چند معیاره در محیط نرم‌افزار Arc Gis پرداخته شد. با تلفیق و روی هم قرارگیری لایه‌های اطلاعاتی، نقشه نهایی بدست آمد و مشخص گردید که قسمت شمالی شرقی (تقاطع خیابان‌های رسالت و کابلی)، قسمت مرکزی (خیابان‌های شهید مطهری و میرعماد) و جنوب شرقی (خیابان بخشی فرد و قسمتی از خیابان دماوند) منطقه ۷ اولویت و امتیاز بیشتری به منظور احداث

References

- Ziari, K. Principles and techniques of urban planning. publication of Chabahar university. 2009.
- Messer Yan, Impact of Remote Sensing & GIS in Management of Cities Futures, Translated by Esmail Yousefi, Urban Management Quarterly: 2003. No. 15-16. P.82.
- Nazarian, A, Dynamic of urban system in Iran. publication of Mobtakeran, Tehran. 2009.
- Yaghmaei, F, et al. the satisfaction level of clients of health services in urban health centers:2007 Arak University of Medical Sciences and Health Services, Nursing Research, NO.5-6. P.25.
- Maftun, F. Time of demand and receive medical care within the city of Tehran: 2006. Quarterly of Payesh, No.2, P.132.
- Ebrahim zade, I, et al. Planning and spatial reorganization of health services using GIS in Zanjan: 2010. Journal of Human geography research, No.73. PP 39-58.
- Amoroso, I., Implementation of GIS in geographic methods to locate the hospital, University of new York, jun 2011.
- Saadi Mesgahri, M., et al. site selection of hospitals using Fuzzy GIS: 2011. bimonthly of Shahr neghar. No 54.
- Shaeli, J., Spatial distribution of health centers in urban areas of Tehran: 2000, Journal of geographic research, No.38
- Darabi, S., Evaluation of spatial performance and reorganization of health care centers (hospitals) distribution: case study: Shiraz city, 2005. Group of Urbanity, University of Shiraz
- Serafim, O., and Gwo-Hshiang, T. Compromise solution by MCDM methods:A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS:2004. European Journal of Operational.
- Gharagozlou, A. and Barzegar, M. utopian planning using AHP approach for the optimization of the composition, bimonthly of trade, economic: 2008. No. 29, P.5.
- Whitaker, R. Validation examples of the Analytic Hierarchy Process and Analytic Network Process, Creative Decisions Foundation:2001. Pittsburgh, USA, P.38.
- Cengiz, K, et al., Multi-criteria supplier selection using fuzzy AHP:2003. Logistics Information Management, No.16, P.390.
- Zebardast, E., Aplication of AHP in urban and regional planning: 2001. Journal of Fine art, Tehran, No.10, P.15.
- Statistical Center of Iran, Population and Housing Census of Tehran. 2006.
- Tehran municipality. Available from: <https://region7.tehran.ir/Default.aspx?tabid=41>. 2011.
- Richard.L., Geographical Information Systems and Location Science: 2002. Journal of Computer & operations Vol.29, p.541.
- Ghafari, S., et al., evaluation of Land use compatibility using fuzzy multi-criteria decision: 2010, Journal of Urban and Regional Studies. No.4, P.62
- Shakuie, H., New perspective in urban geography. publication of Samt, Tehran, 1994
- Fooladgar, M., Design The Framework of Decision Support System for Water Resources and Demands Proportionate to Iran's catchments ,2007. Master's thesis, University of Tarbiat modares. Iran